

คนโง่ : ภูมิปัญญาท้องถิ่นและการสืบทอดการทำประมงพื้นบ้านสมุทรสงคราม¹

พิมพ์ฉา พรหมมานต์² หทัยรัตน์ ทับพร³ และกรรณิการ์ สัจกุล⁴

บทคัดย่อ

บทความวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) วิเคราะห์คุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่นและการทำประมงพื้นบ้านสมุทรสงคราม 2) วิเคราะห์การสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นและการทำประมงพื้นบ้านสมุทรสงครามตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และ 3) นำเสนอแนวทางการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นและการทำประมงพื้นบ้านสมุทรสงคราม ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การศึกษาเอกสาร และการศึกษาภาคสนาม

ผลการวิจัยพบว่า 1) ภูมิปัญญาและการทำประมงพื้นบ้านสมุทรสงครามมีคุณค่าทางจริยศาสตร์และสุนทรียศาสตร์ คุณค่าทางจริยศาสตร์ ได้แก่ คุณค่าทางความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติที่นำไปสู่การปรับตัว คุณค่าทางความคิดเกี่ยวกับจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อมที่มุ่งสู่การทำประมงอย่างยั่งยืน คุณค่าทางทักษะที่เกิดจากความเพียร ภูมิปัญญาด้านความเชื่อ ประเพณีและพิธีกรรมที่เกิดจากค่านิยมด้านความกตัญญู การเคารพธรรมชาติ คุณค่าภายนอกต่อบุคคลในด้านการเลี้ยงชีพอย่างพอเพียง คุณค่าต่อสังคมในด้านการสร้างความสามัคคี การสร้างอัตลักษณ์และความภาคภูมิใจให้ท้องถิ่น คุณค่าทางสุนทรียศาสตร์ ได้แก่ คุณค่าที่เกิดจากวิถีการทำประมงที่มนุษย์ได้สัมผัสธรรมชาติและรับรู้ความงามผ่านการเห็น การได้ยิน การได้สัมผัสความงามของธรรมชาติและ ความงามจากความกลมกลืนของเครื่องมือประมงพื้นบ้านและธรรมชาติ 2) การสืบทอดภูมิปัญญาการทำประมงพื้นบ้านในอดีตและปัจจุบันเป็นการสืบทอดโดยการศึกษาตามอรรถาธิบายเป็นหลักโดยมีรากฐานจากครอบครัว ในอดีตผู้สืบทอดคือคนในพื้นที่และจำนวนคนสืบทอดมีมากกว่าในปัจจุบันเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศ ค่านิยม และทัศนคติ 3) แนวทางการสืบทอดภูมิปัญญาและการทำประมงพื้นบ้านคือการสืบทอดไปพร้อมกับ การอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ ควรส่งเสริมการศึกษาตามอรรถาธิบายมากที่สุด การศึกษาในระบบและนอกระบบควรมีลักษณะส่งเสริมการสืบทอด หน่วยงานภาครัฐต้องมีบทบาทในการสนับสนุนส่งเสริมเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับประมงพื้นบ้านผ่านการกำหนดนโยบายต่าง ๆ พื้นฐานสำคัญของการสืบทอดคือการฟื้นฟูระบบนิเวศและการสร้างทัศนคติที่ดีให้กับผู้สืบทอดเพื่อให้การทำประมงพื้นบ้านสามารถสืบทอดต่อไปได้อย่างยั่งยืน

คำสำคัญ : 1. คนโง่ 2. ภูมิปัญญาท้องถิ่น 3. การสืบทอด 4. การทำประมงพื้นบ้านสมุทรสงคราม

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต เรื่อง “คนโง่ : ภูมิปัญญาท้องถิ่นและการสืบทอดการทำประมงพื้นบ้านสมุทรสงคราม”

² นิสิตระดับปริญญาเอก คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อีเมล : kunkrupimnicha@hotmail.com โทร : 08 0581 2698

³ ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประจำคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อีเมล : Hatairath.T@Chula.ac.th โทร : 08 9035 0053

⁴ ที่ปรึกษาร่วมวิทยานิพนธ์ รองศาสตราจารย์ ดร. ประจำคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อีเมล : Kanniga.S@Chula.ac.th โทร : 08 1564 0461

Pound nets fisher : The local wisdom and inheritance of Samutsongkram fisheries culture⁵

Pimnicha Prommanot⁶, Hatairath Tubporn⁷ and Kannika Sachakul⁸

Abstract

This article aimed to: 1) analyze the value of the local fisheries wisdom and the fishery in Samutsongkram, 2) to analyze the inheritance of the local fishery wisdom and the fishery in Samutsongkram from the past to the present, and 3) to present the transmission guideline of the local fisheries wisdom and the fishery in Samutsongkram. The research used qualitative methodologies, including document study and field research.

The results were as follows. 1) The fishery wisdom and the fishery in Samutsongkram has ethical and aesthetic value. The ethical values consist of the knowledge of the nature which leads to the adaptation to the nature, the ethical thinking about the environment which leads to the sustainable fishing and the skills resulting from perseverance. The wisdom of faith, tradition and ritual is derived from the values of the gratitude and the respect to the nature. The extrinsic value for individual is the sufficiency for making a living. The value for the society is the unity, the local identity and the pride in the local society. The aesthetic values come what the local fishermen gain from fishing, the charm of nature that they experience in visually, auditory and sensory modes, that is, the beauty of nature and the harmony between the nature and the fishing equipment. 2) Each generation inherits the knowledge of traditional fisheries and methods by informal education provided by the family. In the past, the successors were indigenous people and there are more successors than at present because of the changes in the ecology, the value and the attitude. 3) The inheritance guideline of the local fisheries wisdom and the fishery is that the conservation and the revival of the natural resources must be carried out concurrently. The informal education should be encouraged the most. The formal education and

⁵ This article is a part of Doctor of Education. Thesis entitle "Pound nets fisher: The local wisdom and inheritance of Samutsongkram fisheries culture", Faculty of Education, Chulalongkorn University.

⁶ Ph.D. student, Degree of Doctor of Education, Faculty of Education, Chulalongkorn University, Bangkok, Thailand.
Email address: kunkrupimnicha@hotmail.com Tel: 08 0581 2698

⁷ Thesis advisor, Assistant Professor Dr., Faculty of Education, Chulalongkorn University, Bangkok, Thailand.
Email address: Hatairath.T@Chula.ac.th Tel: 08 9035 0053

⁸ Thesis coadvisor, Associate Professor Dr., Faculty of Education, Chulalongkorn University, Bangkok, Thailand.
Email address: Kannika.S@Chula.ac.th Tel: 08 1564 0461

the non-formal education should support the inherited knowledge. The government agencies should support local fisheries. A positive attitude and the wisdom of local fishing must be inculcated in the successors, in order for local fisheries to remain sustainable.

Keywords: 1. Pound nets fisher 2. The local wisdom 3. Inheritance
4. Samutsongkram fisheries culture

บทนำ

การพัฒนาประเทศต้องอาศัยภูมิปัญญาในระดับต่าง ๆ รวมถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นพื้นฐานในการพัฒนา การพัฒนาที่ดีนั้น ต้องเป็นการพัฒนาที่เข้าใจรากฐานความเป็นมาของตนเอง สภาพสังคมวัฒนธรรม วิถีชีวิต ของผู้คน และต้องเป็นการพัฒนาที่ให้ความสำคัญกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งเป็นรากฐานของความเป็น ตัวตน ชุมชน และความเป็นชาติ

ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีพื้นฐานมาจากการทำเกษตรกรรม ซึ่งเป็นการใช้ประโยชน์จากที่ดิน ได้แก่ การเพาะปลูก การป่าไม้ รวมถึงการเลี้ยงสัตว์และการทำประมง (Office of the Royal Society, 2007) การประกอบอาชีพประมงของคนไทยมีบทบาทสำคัญมาตั้งแต่อดีต ทะเลไทยมีความหลากหลายของสัตว์ทะเล สูงมากเมื่อเปรียบเทียบกับบริเวณอื่น ๆ ของโลก นอกจากนี้ ประเทศไทยยังมีภูมิประเทศที่เหมาะสมกับ การทำประมงคือมีพื้นที่ชายฝั่งทั้งสิ้น 23 จังหวัด (Panyakul, 2004)

จังหวัดสมุทรสงครามตั้งอยู่บริเวณอ่าวไทยตอนบนที่มีรูปร่างเหมือนตัวอักษรรูป ก. ไก่ (อ่าว ก.ไก่) มีระบบนิเวศ 3 น้ำ คือ น้ำเค็ม น้ำกร่อย และน้ำจืด จึงมีความหลากหลายทางชีวภาพ นอกจากนี้ยังมีแม่น้ำ แม่กลอง ซึ่งเป็นแม่น้ำที่มีปริมาณตะกอนมากกว่าแม่น้ำทุกสายในประเทศ ส่งตะกอนมาสะสมเกิดเป็นดินดอน ชายฝั่งจึงเป็นสถานที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ (Chirawet, 2008) จากลักษณะเด่นทางสภาพภูมิศาสตร์ที่กล่าวมา ข้างต้น ทำให้อ่าว ก.ไก่ บริเวณจังหวัดสมุทรสงครามนี้เป็นแหล่งการทำประมงที่สำคัญมาอย่างยาวนาน

ชาวประมงพื้นบ้านใช้ภูมิปัญญาที่สืบทอดกันมาทำประมง สร้างเครื่องมือประมงขึ้นจากวัสดุรอบตัว มีวิถีชีวิต ความเชื่อ ประเพณีและพิธีกรรมที่สะท้อนถึงวัฒนธรรมชาติ การทำประมงโดยใช้ภูมิปัญญา แบบดั้งเดิม ถือได้ว่าเป็นการทำประมงแบบยั่งยืนรูปแบบหนึ่ง สอดคล้องกับที่พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา (Chan-o-cha, 2015) ได้กล่าวในรายการคืนความสุขให้คนในชาติ เมื่อวันที่ 10 ก.ค. 2558 ว่าการทำประมง พื้นบ้านเป็นการประมงที่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติน้อย และทรัพยากรประมงถือเป็นทรัพยากรที่สำคัญ จำเป็นต้อง คำนึงถึงว่าจะใช้อย่างไรให้ใช้ได้ถึงคนรุ่นต่อไป ทั้งนี้การทำประมงอย่างยั่งยืน ตามคำนิยามของสภาพัฒน์ทะเล หมายถึง การทำประมงในระดับที่สามารถควบคุมปริมาณของสัตว์น้ำในทะเล ให้มีปริมาณมากพอที่สามารถ ทำการจับได้อย่างต่อเนื่อง ระบบนิเวศมีความสมดุล (Kiatpaiboon, 2017) เครื่องมือประมงพื้นบ้านในอดีต ช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 ส่วนใหญ่เป็นเครื่องมือประจำที่ เช่น โปะะ โพงพาง (Department of Fisheries, 1997) การจับสัตว์น้ำจึงไม่ใช่การจับแบบทำลายล้าง คนและธรรมชาติเกื้อกูลกันผูกพันกันอย่างเหนียวแน่น

อย่างไรก็ตาม ผลจากการพัฒนาที่ทำลายพื้นที่ชายฝั่งทะเล ซึ่งเป็นแหล่งพักพิงและเพาะพันธุ์สัตว์น้ำ ได้ ส่งผลให้ฐานทรัพยากรทางทะเลถูกทำลายลง อันส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชาวประมงพื้นบ้านอย่างรุนแรง (Nasae, 2002) ในแง่ของการพัฒนาการจับสัตว์น้ำก็ได้พัฒนามาจนถึงขีดสูงสุด เป็นเหตุให้ทรัพยากรสัตว์น้ำเสื่อม ถดถอยลง (Bootsan, 2011) ผู้คนเริ่มห่างไกลจากภูมิปัญญาแบบดั้งเดิม โปะะปลาที่กำลังจะสูญหายไป เช่นเดียวกับ สัตว์น้ำที่ลดลงอย่างรวดเร็ว เพราะความก้าวหน้าในการจับสัตว์น้ำแบบใหม่ที่ไม่คำนึงถึงความยั่งยืนของ ทรัพยากรธรรมชาติ ประเพณีการประมงแบบเดิมเปลี่ยนไป เจ้าของเรือยุคใหม่อยู่ท่ามกลางกระแสการแข่งขัน ของระบบเศรษฐกิจ ไม่ได้ออกทะเลด้วยตนเองเหมือนบรรพบุรุษ (Chirawet, 2008) ความเกื้อกูลกันระหว่าง คนกับคน และคนกับธรรมชาติเริ่มเลือนหายไป นำมาซึ่งความสูญเสียอัตลักษณ์ของชุมชนและท้องถิ่น รวมถึง ภูมิปัญญาของชาวประมงที่เคยยึดโยงผู้คน ชุมชน และคนกับธรรมชาติเข้าไว้ด้วยกัน

หากพิจารณาถึงสาเหตุที่แท้จริงของปัญหานี้ จะพบว่าเกิดจากมนุษย์ทั้งสิ้น เพราะมนุษย์ได้ก่อให้เกิด

การทำลายล้างทรัพยากรธรรมชาติ ทำลายชุมชนดั้งเดิม สิ่งที่เกิดขึ้นเป็นเพราะมนุษย์ละเลยภูมิปัญญาที่เกิดจากองค์ความรู้ ประสบการณ์และการปรับตัวเข้าหาธรรมชาติ อันนำไปสู่วิถีการประกอบอาชีพที่ช่วยให้มนุษย์สามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับธรรมชาติได้อย่างสมดุล หากภูมิปัญญาและการทำประมงพื้นบ้านถูกละทิ้งและไม่ได้รับการสืบทอด ประมงพื้นบ้านก็จะต้องเสื่อมสูญไปพร้อม ๆ กับความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติที่จะส่งผลกระทบต่อสรรพชีวิตอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

“โป๊ะ” เป็นเครื่องมือประมงพื้นบ้านสำคัญที่สร้างอัตลักษณ์โดดเด่นให้กับปลาทุแม่กลอง ซึ่งเป็นสินค้าที่มีชื่อเสียงของจังหวัดสมุทรสงคราม ในอดีตอ่าว ก. ไก่ บริเวณจังหวัดสมุทรสงครามมีความอุดมสมบูรณ์มาก และมีโป๊ะจำนวนมากน้อย ๑ ลูก ที่สร้างขึ้นเพื่อจับปลาที่มีจำนวนมากมหาศาล การจับปลาโดยเครื่องมือโป๊ะเป็นวิธีการจับแบบละมุนละม่อม ไม่ทำให้ปลาตกใจ ปลาที่จับโดยเครื่องมือโป๊ะได้รับการยกย่องว่าอร่อยกว่าปลาที่จับด้วยเครื่องมืออื่น ๆ ทั้งหมด (Chirawet, 2008) ปัจจุบัน “โป๊ะ” กำลังจะสูญหายไปจากจังหวัดสมุทรสงคราม โดยเหลือผู้ทำประมงที่ใช้เครื่องมือโป๊ะเพียงรายเดียวเท่านั้น

จากเหตุผลที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงทำการศึกษาวิจัย เรื่อง คนโป๊ะ : ภูมิปัญญาท้องถิ่นและการสืบทอดการทำประมงพื้นบ้านจังหวัดสมุทรสงคราม เพื่อนำเสนอแนวทางการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นและการทำประมงพื้นบ้านสมุทรสงคราม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์คุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่นและการทำประมงพื้นบ้านจังหวัดสมุทรสงคราม
2. เพื่อวิเคราะห์การสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นและการทำประมงพื้นบ้านจังหวัดสมุทรสงคราม ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน
3. เพื่อนำเสนอแนวทางการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นและการทำประมงพื้นบ้านจังหวัดสมุทรสงคราม

ขอบเขตการวิจัย

พื้นที่การวิจัยคือพื้นที่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม ที่ติดชายฝั่งทะเลและมีการประกอบอาชีพประมงพื้นบ้านชายฝั่ง ได้แก่ ตำบลบางแก้ว ตำบลแหลมใหญ่ ตำบลคลองโคน และตำบลบางจะเกร็ง

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) มีขั้นตอนการวิจัย ดังนี้

1. การวิเคราะห์คุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่นและการทำประมงพื้นบ้านสมุทรสงคราม โดยใช้วิธีการศึกษาเอกสาร (documentary research) และการศึกษาภาคสนาม (fieldwork) โดยผู้วิจัยศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการทำประมงพื้นบ้าน และศึกษาภาคสนามโดยการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (participant observation) โดยร่วมกิจกรรมต่างๆ การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (non-participant observation) โดยสังเกตสภาพโดยทั่วไปของชุมชน ประเพณี พิธีกรรม การสร้างเครื่องมือประมงและการทำประมง การสนทนาอย่างไม่เป็นทางการ และการสังเกตปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเพื่อให้ได้ข้อมูลมาวิเคราะห์ร่วมกับข้อมูลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องและการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) กับผู้เชี่ยวชาญที่คัดเลือกโดยการสุ่มแบบเจาะจงและการสุ่มแบบลูกโซ่ ได้แก่ ผู้นำชาวประมงพื้นบ้าน นักวิชาการประมง นักวิชาการท้องถิ่น และนักการศึกษา

2. การวิเคราะห์การสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นและการทำประมงพื้นบ้านสมุทรสงครามตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยใช้วิธีการศึกษาเอกสาร (documentary research) การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) ผู้เชี่ยวชาญที่คัดเลือกโดยการสุ่มแบบลูกโซ่ ได้แก่ ผู้นำชาวประมงพื้นบ้าน นักวิชาการประมง นักวิชาการท้องถิ่น นักการศึกษา และเยาวชน และการศึกษาประวัติศาสตร์บอกเล่าเพื่อให้เข้าใจความเป็นมา และวิธีการสืบทอดภูมิปัญญาที่ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

3. นำเสนอแนวทางการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นและการทำประมงพื้นบ้านสมุทรสงคราม โดยวิธีการสนทนากลุ่ม (focus group discussion) โดยมีประเด็นการสนทนาที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นและการทำประมงพื้นบ้านสมุทรสงครามที่เหมาะสม รูปแบบการศึกษาที่ควรเข้ามามีบทบาท จากนั้นจัดทำร่างแนวทางในการสืบทอดและนำเสนอผู้ทรงคุณวุฒิตรวจพิจารณา

4. สรุปและประมวลผลเพื่อนำเสนอแนวทางการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น และการทำประมงพื้นบ้านสมุทรสงคราม โดยผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์และสังเคราะห์เพื่อนำเสนอแนวทางการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นและการทำประมงพื้นบ้านสมุทรสงคราม

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า

1. ภูมิปัญญาท้องถิ่นและการทำประมงพื้นบ้านสมุทรสงครามมีคุณค่า ดังนี้

1.1 คุณค่าทางจริยศาสตร์

1.1.1 ความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติและ การปรับตัวให้เข้ากับธรรมชาติ

ภูมิปัญญาการทำประมงพื้นบ้าน เป็นภูมิปัญญาเพื่อการยังชีพที่เกี่ยวข้องกับการทำมาหากิน และการได้มาซึ่งปัจจัยสี่เพื่อความอยู่รอดอย่างมีความสุขตามอัตภาพ โดยเริ่มตั้งแต่การเก็บเกี่ยว ลำสัตว์ จนถึงการพัฒนาขึ้นเป็นเครื่องมือเฉพาะตัว (Wonggun, 2011) เครื่องมือประมงพื้นบ้านมีความเป็นรูปธรรม และสามารถสะท้อนภูมิปัญญาของมนุษย์อันเกิดจากการสังเกต จดจำ ความเข้าใจ องค์ความรู้ รวมถึงการสั่งสมประสบการณ์ในเรื่องที่เกี่ยวกับธรรมชาติรอบตัวทั้ง ดิน น้ำ ลม ฤดูกาล ตลอดจนธรรมชาติของสัตว์ทะเล Kiatworraajaron (Interview, January 19, 2017) อภิปรายถึงความรู้ทางธรรมชาติที่ส่งผลให้เกิดการสร้างสรรค์โดยมุ่งให้คนสามารถปรับตัวเข้ากับธรรมชาติได้อย่างกลมกลืนว่า

“... ปู่ย่าตายายรู้จักธรรมชาติเป็นอย่างดีเหมือนรู้เขารู้เรา คนเราแยกจากธรรมชาติได้ไหม แยกไม่ได้ ทุกวันนี้เราก็ตูยได้เพราะธรรมชาติ คนโบราณรู้ข้อนี้ดีเลยเอาความรู้เรื่องธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็น ดิน เป็นน้ำ มาคิดมาปรับหาวิธีอยู่กับเขาอยู่ให้ได้แบบพึ่งพาอาศัย ไม่ทำลายกัน เราไม่ทำลายธรรมชาติ ธรรมชาติก็มีแต่ให้คุณเรา นี่คือการคิดของคนรุ่นเก่า ๆ ถึงได้มีประมงแบบนี้อยู่จนทุกวันนี้...”

ความรู้ของชาวประมงในเรื่องธรรมชาติของพื้นดินใต้ท้องน้ำ กระแสน้ำ กระแสลม ไปจนถึงพระจันทร์ และดวงดาวบนท้องฟ้ามีลักษณะเชื่อมโยงเป็นองค์รวม อาทิ ความรู้เรื่องน้ำขึ้นน้ำลงของชาวบ้าน สัมพันธ์กับความรู้ที่ได้จากการสังเกตเวลาการขึ้นและตกของพระจันทร์ ที่สัมพันธ์กับการขึ้นลงของน้ำจนสามารถคำนวณเป็นสูตรเพื่อกำหนดระยะเวลาที่แน่นอน (Plaainoi, 1995) ความรู้นี้มีมานานตั้งแต่ยุคที่ชาวประมงยังไม่รู้เรื่อง

วิทยาศาสตร์เกี่ยวกับแรงดึงดูดของดวงจันทร์ที่ส่งผลต่อการขึ้นลงของน้ำ สอดคล้องกับที่ Chirawet (2008) อธิบายไว้ สรุปได้ว่า ชาวประมงคำนวณเวลาน้ำขึ้นน้ำลงในแต่ละวัน โดยสังเกตการขึ้นลงของน้ำ ที่ทุกวันนี้จะขึ้นลงช้าไปวันละประมาณ 40-50 นาที ที่สัมพันธ์กับการขึ้นและตกของพระจันทร์ ดังคำกล่าวที่ว่า เดือนขึ้นน้ำลง เดือนตรงน้ำขึ้น คือ เมื่อพระจันทร์เริ่มขึ้น (เดือนขึ้นน้ำลง) จะเป็นช่วงเวลาที่น้ำกำลังขึ้นสุดตัว จากนั้นจะเริ่มไหลลง จน 6 ชั่วโมงต่อมา (คนโบราณสังเกตว่าเมื่อพระจันทร์จะเริ่มเคลื่อนมาตรงกับหัวหรือขึ้นสูงจนดูคล้ายเป็นแนวตั้งฉาก) น้ำจะลงเต็มที่และเริ่มไหลขึ้นอีกครั้ง ความรู้เหล่านี้ถูกนำไปใช้วางแผนกำหนดช่วงเวลาในการทำประมง แต่ทั้งนี้ก็ต้องอาศัยความรู้เรื่องสภาพภูมิประเทศ และธรรมชาติของสัตว์ทะเลควบคู่ไป อาทิ การวางอวนจมกึ่งที่ต้องทำเวลาที่น้ำไหลขึ้นหรือไหลลงเท่านั้น เมื่อรู้ช่วงเวลาที่แน่นอนจึงจะกำหนดเวลาออกวางอวนได้ (Glinudom, Interview, April 4, 2017) การจับปลาในโป๊ะจะทำวันละ 1-2 ครั้ง โดยจะนำเรือออกมาจับปลาในโป๊ะในช่วงน้ำลง (Department of Fisheries, 1997) การออกเรือเพื่อจับปลาในโป๊ะในแต่ละวันก็จะถอยระยะเวลากลับออกไปวันละประมาณ 45 นาที เพื่อให้สอดคล้องกับช่วงเวลาที่น้ำลง โดยอาศัยการคำนวณเวลาจากความรู้เรื่องจันทร์คตินี้เช่นกัน (Kiatworraajaron, Interview, January 19, 2017) ความรู้เรื่องกระแสน้ำและกระแสน้ำก็เป็นสิ่งสำคัญเพราะใช้ในการวางแผนการกำหนดเวลาและเลือกเครื่องมือการทำประมงที่เหมาะสม

ในการออกแบบเครื่องมือประมง ต้องอาศัยความรู้ในเรื่องของธรรมชาติและความคิดวิเคราะห์สร้างสรรค์ เพราะการสร้างเครื่องมือแต่ละชนิดต้องสอดคล้องกับพื้นที่ ธรรมชาติ อุปนิสัยและถิ่นที่อยู่ของสัตว์แต่ละชนิด รวมถึงวัสดุที่หาได้ง่ายจากท้องถิ่น ดังจะเห็นได้จากโครงสร้างของโป๊ะที่มีองค์ประกอบหลักคือ ปีกโป๊ะ ห้องลง (ส่วนที่ต่อเนื่องจากปีกโป๊ะเป็นที่ให้ปลาได้ว่ายวนและหลงเข้าสู่กันโป๊ะ) และกันโป๊ะ (ห้องขังปลาสำหรับรอให้เรือมาจับ) ที่ได้รับการออกแบบให้เป็นกลไกที่ทำให้ให้ฝูงปลาวายเข้าโป๊ะ Kiatworraajaron (interview, February 1, 2017) อธิบายเรื่องการออกแบบโป๊ะที่ต้องอาศัยความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติรอบตัว และการสร้างเครื่องมือที่สอดคล้องกับวิถีธรรมชาติไว้ว่าปีกโป๊ะมีสองส่วน คือปีกใหญ่และปีกแซง ทั้งสองปีกนี้หันหน้าเข้าฝั่งเพื่อรับน้ำที่ไหลลงสู่ทะเล เวลาน้ำลงและพัดพาให้ฝูงปลาวายตามน้ำเข้าสู่โป๊ะ ปีกใหญ่ข้างหนึ่งจะยาวกว่าข้างหนึ่งเสมอ เพื่อให้รองรับน้ำที่ไหลเข้ามาได้ดี ส่วนปีกแซงจะมีขนาดเท่ากับทั้งสองปีกและอยู่ใกล้ห้องลง โดยเป็นเหมือนทางบังคับให้ปลาวายเข้าห้องลง ปีกโป๊ะช่วยกำบังคลื่นลมให้ปลาเข้ามาหลบภัย ถัดจากปีกโป๊ะจะเป็นห้องลงที่ทำด้วยไม้ไผ่หรือไม้รวกปักเป็นแนวกว้างออกจากตัวโป๊ะ แต่มีไม้ไผ่ปักกันขวางเข้ามาที่ปีกในส่วนปลาย ห้องลงเป็นห้องที่รองรับปลาที่ว่ายเลาะเข้ามาจากปีกโป๊ะ เมื่อปลามาถึงห้องลง ปลาจะหาทางกลับออกไปได้ยาก เพราะรอยต่อระหว่างห้องลงและปีกโป๊ะเป็นส่วนที่แคบเข้า ปลาจะหลงว่ายลึกเข้าไปสู่ตัวโป๊ะในที่สุด โปะจึงเกิดขึ้นได้จากความรู้ที่เป็นองค์รวม

ความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติของชาวประมงพื้นบ้านเป็นคุณค่าที่นำไปสู่ภาวะสร้างสรรค์เพื่อดำรงชีพอยู่ร่วมกับธรรมชาติได้อย่างเหมาะสม ชาวประมงไม่เบียดเบียนธรรมชาติเกินไป ตัวอย่างเช่น การคัดปลาระหว่างเรือแล่นกลับจากโป๊ะเข้าฝั่งที่คัดเลือกปลาที่มีขนาดใหญ่สมบูรณ์หรือที่เรียกว่า ปลาทุเต็มสาว ไว้ และโยนปลาขนาดเล็กจะโยนกลับสู่ทะเลเพื่อให้ได้แพร่พันธุ์ต่อไป Polkaew (Interview, September 21, 2017)

1.1.2 ความคิดทางจริยธรรมเพื่อมุ่งสู่การทำประมงอย่างยั่งยืน แนวคิดในเรื่องจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อม ที่มุ่งสู่การทำประมงอย่างยั่งยืน สะท้อนผ่านเครื่องมือประมงและวิธีการจับสัตว์น้ำ Dulyapark (Interview, September 1, 2017) ได้อธิบายถึงจริยธรรมของชาวประมงพื้นบ้านต่อสิ่งแวดล้อมว่า

“... จริยอยู่การทำประมงคือการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ แต่ก็ไม่ได้เบียดเบียนจนเกินความจำเป็น พื้นบ้านนี้ยังทำแบบนึกถึงรุ่นลูกรุ่นหลาน เห็นคุณค่าของธรรมชาติ คำนึงถึงอนาคต เครื่องมือส่วนใหญ่คิดทำขึ้นจากของในท้องถิ่นที่หาได้ง่าย และไม่เป็นพิษเป็นภัยหรือทำลายล้างมากเกินไป นี่คือการคิดที่นึกถึงความยั่งยืน...”

เครื่องมือประมงพื้นบ้านที่สำคัญส่วนใหญ่ในอดีตมักเป็นเครื่องมือประจำที่ (passive gear) ประเภทดักจับ เช่น ลอบ โปะะ ฯลฯ (Department of Fisheries, 1997) วิธีการทำประมงแบบดั้งเดิมนี้สอดคล้องกับแนวทางการทำประมงอย่างยั่งยืน อาทิ โปะะที่ถูกใช้เพื่อดักจับสัตว์น้ำที่หลงเข้ามาเท่านั้น จึงเป็นการให้โอกาสสัตว์น้ำที่ไม่ได้เข้าโปะะมีโอกาสเติบโตแพร่พันธุ์ต่อไป จึงกล่าวได้ว่า ชาวประมงพื้นบ้านทำประมงแบบมีความรับผิดชอบ สอดคล้องกับที่ Leuangtong (Interview, March 24, 2017) กล่าวว่า

“... การทำโปะะมีข้อดีสำหรับธรรมชาติที่จะอยู่ได้นานไปเพราะเวลาจับปลา เราไม่ได้จับแบบกอบโกยแบบไม่ลืมหูลืมตา แต่เราจับปลาที่หลงว่ายเข้าโปะะ ส่วนปลาที่ไม่ได้ว่ายเข้ามาก็จะรอดไป หรือบางตัวว่ายเข้าโปะะแล้วว่ายกลับออกไปได้ก็มี ยิ่งแต่ก่อนเวลานั่งเรือกลับเข้าฝั่งใช้เวลาเป็นชั่วโมง ก็นั่งคัดตัวเล็ก ๆ ไม่ได้ขนาดโยนกลับทะเลให้ไปโตต่อไป...”

ชาวประมงมีสำนึกห่วงใยอนาคตของคนรุ่นหลังและประโยชน์ของส่วนรวม สอดคล้องกับที่ Nuamsiri (Interview, March 21, 2017) กล่าวว่า

“... สิ่งสำคัญคือเรามีความคิดอยู่ตลอดที่จะอนุรักษ์ ความคิดในใจคนมันสะท้อนผ่านอะไร ก็สะท้อนวิธีที่เขาปฏิบัติ หรือสิ่งที่เขาทำ ชาวประมงยังทำประมงแบบเดิมๆ ไม่ลงเรือใหญ่ไปเสียก่อน ก็เพราะเขาเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมของคนรุ่นต่อไป ไม่ได้คิดจะทำให้ได้มากที่สุดแค่ในสมัยตัวเอง เป็นการทำประมงที่เรียกว่ามีความคิดว่า เพื่อจะให้สิ่งเหล่านี้ยั่งยืนต่อไป...”

การเลือกวัสดุ วัสดุจากธรรมชาติเพื่อธรรมชาติในการประดิษฐ์เครื่องมือประมง สะท้อนความคิดในแง่จริยธรรมและความยั่งยืนอย่างชัดเจน เห็นได้จากการเลือกวัสดุหลักในการสร้างโปะะ เช่น การใช้เสาต้นมะพร้าว ซึ่งเป็นวัสดุที่สามารถย่อยสลายได้เองตามธรรมชาติ ย่อมแสดงให้เห็นถึงวิถีคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม Leuangtong (Interview, March 24, 2017) รวมถึงการคำนึงถึงอนาคตเมื่อเลิกใช้โปะะ โดยโปะะที่สร้างจากวัสดุธรรมชาติจะไม่มีพิษภัยต่อธรรมชาติ ซากโปะะยังเป็นแหล่งอนุบาลสัตว์น้ำวัยอ่อน เป็นแหล่งอาหารของสัตว์ทะเล เป็นแหล่งกำบังคลื่นลม บริเวณซากโปะะมีความอุดมสมบูรณ์ จึงมีสัตว์น้ำจำนวนมากมาอาศัยอยู่ รวมทั้งหอยชนิดต่างๆ ที่เข้ามาเกาะเสาโปะะ ปีกโปะะ ทำให้โปะะที่ถูกทิ้งรวันย่อยสลายมีคุณค่าต่อระบบนิเวศอย่างมหาศาล ดังที่ Nuamsiri (Interview, March 21, 2017) กล่าวว่า

“... เมื่อเลิกใช้โปะะแล้วจะไม่มีกรรือถอน แต่จะปล่อยทิ้งไว้ โปะะจะย่อยสลายไปเองตามธรรมชาติ โดย

ระหว่างนั้น โปะะจะยังคงมีประโยชน์ต่อไปในแง่ของการอนุบาลสัตว์น้ำ เพราะสัตว์น้ำเล็ก ๆ จะพากันเข้าไปอาศัยหลบคลื่นลม นอกจากนี้ โปะะยังเป็นแหล่งกำบังคลื่นลมและแหล่งหากินของสัตว์ทะเลชนิดต่าง ๆ...”

คุณค่าทางความคิดของชาวประมงพื้นบ้าน ตั้งอยู่บนพื้นฐานของควมมีจริยธรรมในจิตใจมนุษย์ เป็นแนวคิดของการทำประมงแบบมีจริยธรรม เพื่อการทำประมงอย่างยั่งยืน

1.1.3 ความเพียรในการประกอบอาชีพ

ทักษะ หมายถึง ความสามารถ ความถนัด ความชำนาญ ฝีมือลายมือ ความสามารถเฉพาะ (The Royal Institute, 2003) ความเพียรเป็นคุณธรรมที่ปรากฏในหลักธรรมที่มีชื่อว่า อิทธิบาท 4 หรือ ทางแห่งความสำเร็จ โดยหลักธรรมข้อที่สามคือวิริยะหรือความเพียร การทำงานใด ๆ ผู้กระทำต้องขยัน อดทน เอาธุระ ไม่ย่อท้อ ต้องฝ่าฟันปัญหาและอุปสรรคโดยมีความเพียรและความอดทนเป็นที่ตั้ง (Kwanmuang, 2014)

ประมงพื้นบ้านสะท้อนให้เห็นถึงความเพียรของชาวประมงที่ปรากฏผ่านกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การสร้างเครื่องมือประมง การจับสัตว์น้ำ รวมถึงประเพณีพิธีกรรม เช่น การสร้างโปะะซึ่งเป็นเครื่องมือที่มีขนาดค่อนข้างใหญ่ และต้องใช้เวลารังนานจึงต้องอาศัยความอดทน ความพยายาม ดังนั้นคุณธรรมที่ข้อหนึ่งที่ต้องมีก็คือความเพียร ดังที่ Kiatworraajaroon (Interview, February 1, 2017) กล่าวว่า

“... คุณค่าอย่างหนึ่งที่เรามองผ่านได้จากเครื่องมือชิ้นนี้ก็คือความขยันความมุ่งมั่นของคน การบอกเล่าวิธีทำ บอกเทคนิค ไม่เหมือนเวลาทำเองการที่จะรู้ว่าต้องสร้างตรงนี้ หั่นไปมุมเท่านี้ ปักไม้ข้างล่างตรงหรือยังแล้วเทคนิคอะไรพวกนี้ เกิดจากการฝึก การฝึกได้น้ำ เอาแค่เรื่องหายใจก็ยากมาก ๆ แล้วยิ่งโบราณดำลงไปปักเสาที่ละต้นได้น้ำจะไปมองอะไรเห็น ก็ต้องใช้ประสบการณ์ทั้งนั้น แต่มาคิดดูก่อนจะชำนาญมันต้องผ่านการฝึกต้องอดทน...”

ความเพียรเป็นคุณธรรมสำคัญในการประกอบอาชีพ Nakkwantong (Interview, April 20, 2017) อธิบายว่า เรื่องความเพียรความอดทนมีสำคัญมากสำหรับการสร้างโปะะ เพราะคนทำโปะะแม้จะมีประสบการณ์ แต่ต้องยอมรับว่าการสร้างโปะะ เป็นงานที่เหนื่อยและต้องอาศัยความเพียร ความเพียรจึงเป็นคุณธรรมสำคัญเป็นคุณค่าในตัวตนของชาวประมงที่อยู่เบื้องหลังการทำมาหากิน และนำมาซึ่งความชำนาญและทักษะของชาวประมงพื้นบ้าน

1.1.4 คุณค่าด้านคติความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรม

ความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรม เกี่ยวพันกับสิ่งเหนือธรรมชาติ โดยมักมีความเชื่อที่เชื่อตรงกันว่า ธรรมชาติ เช่น ทะเล ลม ฝน ว่ามีผู้ควบคุมอยู่ซึ่งก็คือสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ ชาวประมงเชื่อและเคารพบูชาสิ่งเหนือธรรมชาติ ในฐานะผู้ให้ประโยชน์และผู้คุ้มครอง เมื่อจะออกจับปลาก็ยกมือไหว้บอกกล่าวพระแม่คงคาหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เคารพเพื่อขอให้จับปลาได้มากและปลอดภัย นอกจากนี้ ยังมีความเชื่อที่สะท้อนถึงความเคารพต่อธรรมชาติและสิ่งเหนือธรรมชาติในลักษณะการพึ่งพาอาศัยกัน เช่น ความเชื่อที่ว่า อย่าดำปลาโลมา ปลาฉลามโดยสืบเนื่องจากการที่ปลาใหญ่เหล่านี้มักแอบมากินสัตว์น้ำที่ติดอยู่ตามอวนที่ชาวประมงวางไว้ ชาวประมงจะไม่ดำหรือไถ่หากปลาเหล่านี้มาแอบกิน เพราะถือเป็นการแบ่งปันกัน และเชื่อว่า ถ้าหากดำแล้ว จะทำให้เกิดสิ่งไม่ดี Kongraksaa (Interview, February 18, 2017)

นอกจากนี้ ชาวประมงยังเคารพสิ่งเหนือธรรมชาติที่เกี่ยวกับเครื่องมือการทำประมง เช่น แม่ย่านางเรือ ซึ่งเชื่อว่าเป็นผู้คุ้มครองเรือ โดยจะนำอาหาร ดอกไม้ ธูปเทียน ผ้าสามสีบูชาบริเวณหัวเรือ ซึ่งสำหรับชาวประมงที่ต้องออกทะเลเกือบทุกวันจะบูชาในเทศกาลสำคัญ เช่น สงกรานต์ ปีใหม่ ตรุษจีนฯ เพื่อแสดงความเคารพและขอบคุณ ซึ่งเป็นวิธีคิดในเรื่องความนอบน้อมและความกตัญญูต่อธรรมชาติและสิ่งเหนือธรรมชาติผู้ให้คุณ

อาชีพประมงเป็นอาชีพที่มีความเสี่ยงและไม่แน่นอน ชาวประมงจึงพยายามหาสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจในแง่ของการช่วยคุ้มครองให้ปลอดภัย และช่วยให้การออกทะเลแต่ละครั้งสำเร็จด้วยดี โดยเชื่อว่าสัตว์ทะเลเป็นของที่มีเจ้าของ ซึ่งก็คือสิ่งเหนือธรรมชาติที่คุ้มครองท้องทะเล Ratchatahirun (Interview, March 8, 2017) สอดคล้องกับที่ Chirawet (Interview, April 20, 2017) อธิบายว่า ทะเลเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงง่ายไม่แน่นอน เทพเจ้าทางทะเลที่นับถือจึงเป็นเพศหญิง ตามความเชื่อของคนโบราณว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่คุ้มครองธรรมชาติที่มีความไม่คงที่ แปรปรวนง่าย มักเป็นเพศหญิง เช่นน้ำ ท้องทะเล หากพิจารณาจะพบว่าความแปรปรวนของท้องทะเลเกิดขึ้นได้ทุกขณะ ดังคำกล่าวของคนโบราณที่ว่า คีบก็ทะเล สอกก็ทะเล นำมาซึ่งคติความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรมต่าง ๆ ที่มีผลต่อจิตใจ (Leuangtong, Interview, March 24, 2017; Kiatworraajaroon, Interview, February 1, 2017; Kiatworraajaroon, Interview, January 19, 2017) อธิบายถึงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวประมงนับถือ สรุปได้ว่า ชาวประมงจะมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่นับถือ ที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพประมงโดยตรง ได้แก่ พระแม่คงคา แม่ย่านางเรือฯ โดยเชื่อว่าเรือทุกลำมีแม่ย่านาง และการทำให้แม่ย่านางพอใจ จะช่วยให้มีโชค จับปลาได้มาก ปลอดภัยจากอันตรายต่าง ๆ นอกจากนี้ยังมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวประมงพื้นบ้านนับถือเหมือนกัน คือ หลวงพ่อบ้านแหลม (พระคู่บ้านคูเมืองสมุทรสงคราม) และกรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ นอกจากนี้ ชาวประมงในแต่ละพื้นที่ก็นับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำหมู่บ้านหรือท้องถิ่นของตนด้วย อาทิ ชาวประมงบริเวณคลองโคกที่อยู่ใกล้ริมคลอง จะนับถือศาลเจ้าพ่อเขียวที่ตั้งอยู่ในน้ำบริเวณปากคลอง โดยเชื่อว่า เมื่อขอพรเกี่ยวกับการทำประมง จะได้สมปรารถนา

สำหรับชาวประมงที่ทำโป๊ะนั้นจะมีความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมที่เหมือนกับชาวประมงพื้นบ้านทั่วไป แต่คนโป๊ะจะนำความเชื่อเรื่องคงคาเข้ามามีบทบาทสอดแทรกเกือบทุกกิจกรรมในการทำประมง อาทิ การสร้าง การดูแล จนถึงการจับปลาก็จะบอกกล่าวพระแม่คงคาทุกครั้งและวันตรุษจีน หรือ สารทจีนจะเป็นวันสำคัญที่จะต้องเซ่นไหว้บูชาแม่ย่านาง ทั้งนี้ เพราะเจ้าของโป๊ะเกือบทั้งหมดเป็นคนไทยเชื้อสายจีน ความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรม มีคุณค่าในด้านการสร้างขวัญและกำลังใจในการประกอบอาชีพ และเป็นกรอบแห่งความประพฤติดีประพฤติด้อยได้อีกหนึ่งแง่มุมปัญหาเหล่านี้จึงมีบทบาทสำคัญอยู่เบื้องหลังการประกอบอาชีพการทำประมงพื้นบ้าน

1.2 คุณค่าทางสุนทรียศาสตร์ที่นำไปสู่ความอึดเอมใจ

สุนทรียศาสตร์ หมายถึง ปรัชญาสาขาหนึ่ง ว่าด้วยความงามและสิ่งจากการวิเคราะห์สิ่งทั้งงามในธรรมชาติหรืองานศิลปะ (The Royal Institute, 2003) สุนทรียะที่เกิดขึ้นกับชาวประมง เกิดจากคุณค่าความงามในธรรมชาติที่ชาวประมงได้สัมผัส ประสบการณ์จากการสัมผัสธรรมชาติด้วยประสาทสัมผัส ทำให้เกิดความพึงพอใจ สบายใจ อึดใจ และดีใจ ที่ได้เห็นความงาม ความแปลกตา และความน่าทึ่ง (Phatyingyai, 1998) สอดคล้องกับที่ Nuamsiri (Interview, March 21, 2017) อธิบายว่า ธรรมชาติมีความงามอยู่ที่การมองของแต่ละคน การอยู่กับธรรมชาติทำให้ผ่อนคลาย เกิดทัศนคติที่ดีเมื่อเห็นการพึ่งพาอาศัยกันของพืชและสัตว์ คนและธรรมชาติ การทำงานที่ได้ใกล้ชิดกับธรรมชาติรอบตัว ทำให้การทำงานมีความผ่อนคลาย ไม่น่าเบื่อ การทำงานที่มีโอกาส

ได้มองเห็นน้ำ ท้องฟ้า ต้นไม้ ภาพเรือและวิถีชีวิตของชาวบ้าน ถือเป็นความรื่นรมย์อย่างหนึ่ง นอกจากนี้ เครื่องมือ ประมงพื้นบ้านก็สะท้อนความงามผ่านมุมมองของชาวประมงพื้นบ้าน ในแง่ของภาพความกลมกลืนของเครื่องมือ ประมงพื้นบ้านที่ทำด้วยวัสดุหลักจากธรรมชาติ ดังเช่นโป๊ะที่ตั้งอยู่กลางทะเลท่ามกลางธรรมชาติ เป็นภาพที่ดู ไม่แปลกแยกจากธรรมชาติ แต่กลับกลมกลืนงดงาม บางครั้งภาพเหล่านี้ก็สะท้อนความเรียบง่าย ทำให้เกิด ความสบายใจ (Jeuleang, Interview, November 15, 2017)

1.3 ต่อดตนเองและสังคม คุณค่าต่อดตนเอง ปรากฏในแง่ของการหาเลี้ยงชีพอย่างพอประมาณ พอเพียง และคุณค่าต่อดสังคมเป็นในแง่ของประโยชน์ต่อดส่วนรวม อาทิ การสร้างความสามัคคี เนื่องจากการทำประมงพื้นบ้าน เป็นอาชีพที่ต้องถ้อยทีถ้อยอาศัยเพราะต้องใช้ทรัพยากรร่วมกัน และการทำประมงพื้นบ้านบางประเภทต้อง อาศัยการร่วมแรงร่วมใจ อาทิ การทำโป๊ะปลาทุ เป็นต้น นอกจากนี้ยังเป็นการสร้างอัตลักษณ์และความภาคภูมิใจ ให้ท้องถิ่น อาทิ การที่หอยหลอดของเมืองแม่กลองมีชื่อเสียงจนปรากฏในคำขวัญประจำจังหวัดสมุทรสงคราม หรือการทำปลาทุโป๊ะแม่กลองอร่อยจนเป็นที่กล่าวขานกันอย่างกว้างขวาง ภูมิปัญญาและการทำประมงพื้นบ้าน มีคุณค่าทั้งในด้านจริยศาสตร์และสุนทรียศาสตร์ จึงควรค่าแก่การสืบทอดให้ยั่งยืนต่อไป

2. การสืบทอดภูมิปัญญาการทำประมงพื้นบ้านตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มีรายละเอียดดังนี้

ในอดีต คนในชุมชนประกอบอาชีพประมงแทบทุกครัวเรือน คนที่เรียนรู้จึงเป็นคนในพื้นที่ โดยมี วัตถุประสงค์คือการสืบทอดอาชีพการทำประมงต่อดจากพ่อแม่ การสืบทอดเริ่มต้นในครอบครัวและชุมชนเป็นหลัก การเรียนรู้เกิดขึ้นระหว่างการดำเนินชีวิตประจำวันโดยผ่านประสบการณ์ตรง เช่น การสังเกต การเล่นของเด็ก การช่วยงานพ่อแม่ การลงมือปฏิบัติ เป็นต้น โดยเริ่มตั้งแต่วัยเด็ก พ่อแม่จะนำลูกใส่เรือออกทะเลไปด้วย เมื่อ ลูกโตขึ้นก็ได้ช่วยเป็นลูกมือช่วยหยิบจับ สังเกต เรียนรู้ แต่เป็นการเรียนรู้ที่รู้สึกสนุก รู้สึกว่าไม่ได้ถูกบังคับ จดจำสิ่งที่เห็น ลงมือทำด้วยตนเอง ลองผิดลองถูก (Kongraksaa, Interview, February 18, 2017) การเรียนรู้ ที่กล่าวว่าเป็นการเรียนรู้ในรูปแบบการเรียนรู้ตามอัธยาศัยที่เกิดขึ้นตามวิถีชีวิต เป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ การทำงาน จากบุคคล ครอบครัว ชุมชน แหล่งความรู้ต่าง ๆ เพื่อเพิ่มความรู้ ทักษะ ความบันเทิง และการ พัฒนาคุณภาพชีวิต มีลักษณะสำคัญคือไม่มีหลักสูตร ไม่กำหนดเวลาในการเรียนรู้ สามารถเรียนรู้ได้ทุกช่วง วัยของชีวิต (Department of Non-Formal Education, 1995) การศึกษาตามอัธยาศัย เป็นรูปแบบ การศึกษาหลัก ที่มีบทบาทในการสืบทอดภูมิปัญญาและการทำประมงพื้นบ้านตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน เพราะ การเรียนรู้ของชาวประมงอยู่ในวิถีชีวิต Kongraksaa (Interview, February 18, 2017) ผู้นำกลุ่มชาวประมงพื้นบ้าน อธิบายเกี่ยวกับการเรียนรู้การทำประมงพื้นบ้านที่เกิดขึ้นในอดีตว่า

“...การเรียนรู้ การฝึกทำประมงก็เรียนรู้จากพ่อแม่ พ่อแม่ทำเราก็กทำตามไปเรื่อย ๆ ส่วนใหญ่ก็สังเกต แล้วทำตาม พ่อแม่ก็ให้ช่วย ๆ เป็นลูกมือบ้าง ช่วยออกทะเลกับพ่อกับแม่บ้าง ก็เป็นการสอนนั้นแหละ แต่การสอน แบบนี้ไม่ได้บอกตรง ๆ ว่าจะสอนจะต้องมาเรียนนะ เป็นการที่ทำตามแล้วก็ทำเป็นเอง...”

จึงสรุปได้ว่า การสืบทอดภูมิปัญญาการทำประมงพื้นบ้านในอดีต จะสืบทอดโดยคนในท้องถิ่น และ การสืบทอดส่วนใหญ่เกิดขึ้นภายในครัวเรือนและชุมชน โดยผ่านการศึกษาตามอัธยาศัยเป็นหลัก

ปัจจุบันจำนวนของผู้สืบทอดการทำประมงพื้นบ้านรุ่นใหม่ลดลง เห็นได้ชัดจากโป๊ะปลาทุ ที่มีผู้ทำเพียง

รายสุดท้าย และอาจจะสูญหายในอนาคตหากไม่มีการสืบทอด ทั้งนี้สาเหตุสำคัญมาจากความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ อาทิ การสร้างเขื่อนบริเวณตอนบนของแม่น้ำแม่กลอง ซึ่งส่งผลให้ไม่มีน้ำหลากในทุกๆ ปี เหมือนเช่นในอดีต จึงส่งผลให้ตะกอนอาหารรวมทั้งแพลงก์ตอน ที่เคยพัดพาลงมาจากต้นน้ำสู่อ่าวแม่กลองและเป็นอาหารของปลาหลุดจำนวนลง Chirawet (Interview, March 30, 2017) ปลาในทะเลไทยลดจำนวนลง และอาจสูญพันธุ์เพราะมีการดักจับปลาทูขนาดเล็กโดยเรือปั่นไฟ (Nasae, 2017) นอกจากนี้ยังมีปัจจัยอื่น ๆ ที่ส่งผลต่อการสืบทอด อาทิ ทศนคติเกี่ยวกับการศึกษาและการประกอบอาชีพที่เปลี่ยนไป เช่น ค่านิยมด้านการศึกษา ที่ส่งผลให้คนรุ่นใหม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมการทำประมงของครอบครัวลดลง ค่านิยมในการทำงานประจำที่มีรายได้แน่นอน ความเจริญของเทคโนโลยีทำให้เด็กสามารถหาความบันเทิงได้ง่ายขึ้น เช่น เกม โทรศัพท์มือถือ โทรทัศน์ ทำให้เด็กได้เล่นหรือสัมผัสกับธรรมชาติจริง ๆ ลดลง นอกจากนี้แรงงานจากประเทศเพื่อนบ้าน ได้เข้ามาเป็นแรงงานหลักของการทำโป๊ะปลาทูมากกว่าแรงงานคนไทย

3. แนวทางการสืบทอดการทำประมงพื้นบ้าน มีดังนี้

3.1 การสืบทอดต้องทำไปพร้อมกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ เพราะอาชีพประมงเป็นอาชีพที่ขึ้นอยู่กับทรัพยากรธรรมชาติโดยตรง ได้แก่ สัตว์ทะเลต่าง ๆ หากทรัพยากรเสื่อมโทรม ก็ย่อมส่งผลต่อการสืบทอดการทำประมงพื้นบ้านโดยตรง

3.2 รูปแบบการศึกษาที่จำเป็นที่สุดในการสืบทอดภูมิปัญญาการทำประมงพื้นบ้าน คือการศึกษาตามอรรถาธิบายที่ควรส่งเสริมโดยเน้นการสร้างทัศนคติที่ดีต่อการประกอบอาชีพประมงพื้นบ้าน การเรียนรู้ต้องเกิดขึ้นไปพร้อม ๆ กับการดำเนินชีวิตปกติ ครอบครัวเป็นจุดเริ่มต้นของการสืบทอด กลุ่มผู้สืบทอด กล่าวว่า

“... วิธีการเรียนที่ดีที่สุดคือเรียนจากบ้าน จะเริ่มต้นตรงนี้ คือเรียนในทุก ๆ วัน เรียนโดยไม่รู้ตัว เห็นพ่อแม่ทำให้อู ลองทำตาม ทำได้บ้างไม่ได้บ้าง ลองแก้ปัญหาไปเรื่อย ๆ จนทำเองเป็นจึงเรียกว่าเรียนรู้ ต้องเรียนจากของจริง ลงเรือไปด้วยกัน ทำด้วยกัน จะเกิดการเรียนรู้และทำได้... บางครั้งการเล่นของเด็ก ๆ เองก็เป็นการเล่นผจญภัยได้ดี เป็นการสร้างประสบการณ์การเรียนรู้และฝึกฝนไปในตัว ซึ่งผู้ใหญ่ไม่ควรปิดกั้นจนเกินไป...”

การศึกษาตามอรรถาธิบายเป็นการศึกษาที่มีบทบาทที่สุด เพราะการเรียนรู้การทำประมงไม่สามารถเรียนผ่านตัวอักษรหรือคำบอกเล่าเพียงอย่างเดียว แต่ต้องลงมือปฏิบัติควบคู่ไปด้วย สอดคล้องกับที่ Lookrak (2000) วิจัยเรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการทำประมงเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่ง กรณีศึกษาชุมชนประมงพื้นบ้านแหลมมะขาม ตำบลเขาไม้แก้ว อำเภอสิเกา จังหวัดตรัง พบว่า กระบวนการเกิดภูมิปัญญาท้องถิ่นในการทำประมงเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่ง เกิดจากการเรียนรู้จากประสบการณ์ภายในและภายนอกชุมชน มีการสั่งสมและการถ่ายทอดและประยุกต์ใช้ความรู้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ ทั้งในการทำประมง การอยู่ร่วมสัมพันธ์กันในชุมชน และระบบคุณค่าในการทำประมงเพื่อการอนุรักษ์

3.3 การศึกษาในระบบและการศึกษานอกระบบต้องมีส่วนส่งเสริมการสืบทอด โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาภาคบังคับที่จัดโดยสถานศึกษาที่ตั้งอยู่ภายในท้องถิ่น ควรสร้างทัศนคติที่ดีต่ออาชีพประมงพื้นบ้านให้กับนักเรียน ไม่แยกนักเรียนให้ห่างจากวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม จัดทำหลักสูตรท้องถิ่นที่เกี่ยวกับประมงพื้นบ้าน

บูรณาการเนื้อหาในรายวิชาต่าง ๆ ส่งเสริมให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมถ่ายทอดประสบการณ์ให้กับนักเรียน สำหรับการศึกษาอบรม ชุมชนและหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนควรเข้ามาสนับสนุนกิจกรรมต่าง ๆ ของ การทำประมงพื้นบ้าน เช่น การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ภายในและภายนอกชุมชนในลักษณะการแลกเปลี่ยน เรียนรู้หน่วยงานภาครัฐเข้ามาให้ความรู้เพิ่มเติมแก่ชาวประมงพื้นบ้านในเรื่องที่จะพัฒนาอาชีพประมงพื้นบ้าน อาทิ การใช้สื่อออนไลน์ในการขายสินค้าโดยตรงต่อผู้บริโภค การใช้เทคโนโลยีในการส่งเสริมการขาย เพื่อให้ ผู้บริโภคสามารถเข้าถึงผู้ขายได้โดยตรง ซึ่งจะช่วยสร้างรายได้ที่ดีขึ้นให้ชาวประมงพื้นบ้าน การออกแบบบรรจุ ภัณฑ์ เป็นต้น ภาครัฐควรใช้สื่อสาธารณะในการเผยแพร่ความรู้ให้คนภายนอกทราบถึงประโยชน์ของประมง พื้นบ้าน อันจะนำไปสู่การซื้อสินค้าที่มาจากประมงพื้นบ้าน ซึ่งช่วยให้อาชีพประมงพื้นบ้านคงอยู่ได้อย่างยั่งยืน ชุมชนและหน่วยงานภาครัฐในท้องถิ่นควรร่วมมือกันสร้าง “ศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาประมงพื้นบ้านสมุทรสงคราม” เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ที่รวบรวมประวัติการทำประมงพื้นบ้าน องค์ความรู้ เอกสารหลักฐานต่าง ๆ รวมถึงเป็นแหล่ง จัดแสดงเครื่องมือประมงพื้นบ้านของสมุทรสงคราม โดยนำเสนอในรูปแบบที่น่าสนใจและทันสมัย เน้น ความเป็นพลวัต คือ มีการจัดกิจกรรมการที่หลากหลายหมุนเวียน อาทิ นิทรรศการหมุนเวียน ที่สอดคล้องกับ วิธีการทำประมงในรอบปี ควรมีการจัดหลักสูตรระยะสั้นในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการทำประมงพื้นบ้าน เพื่อเผย แพร่ความรู้ให้ผู้สนใจทั้งภายในและภายนอกชุมชน นอกจากนี้ควรสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอก ชุมชน เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในด้านข้อมูลข่าวสาร หรือการให้ความร่วมมือช่วยเหลือ ในการดำเนินการทำประมงต่อไป (Focus group discussion, November 26, 2017)

3.4 ภาครัฐควรมีมาตรการสนับสนุนการทำประมงพื้นบ้านเชิงอนุรักษ์ กำหนดนโยบายและ กฎหมายต่าง ๆ ให้ทันสมัยและเหมาะสม กำหนดนโยบายเพื่อแก้ไขปัญหาการทำประมง ที่ขาดจิตสำนึกและ ทำลายทรัพยากรธรรมชาติอย่างเกินพอดี รวมถึงการแก้ไขปัญหาการทำประมงที่ทำลายลูกปลาและมุ่งส่งเสริม เผยแพร่ความรู้ข้อมูลข่าวสารเหล่านี้แก่สาธารณชน ต้องเน้นการบูรณาการแก้ไขปัญหาอย่างเป็นองค์รวม

4. พื้นฐานสำคัญในการสืบทอดการทำประมง คือการสร้างทัศนคติที่ดีให้กับผู้สืบทอดและผู้เกี่ยวข้อง ทัศนคติ หมายถึง ท่าทีหรือความรู้สึกของบุคคลใดต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง (The Royal Institute, 1999) การสืบทอด การทำประมง ต้องอาศัยความพึงพอใจของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการสืบทอด ดังนั้น หน่วยงานท้องถิ่น และผู้นำ ชุมชนควรเร่งสร้างทัศนคติที่ดีให้คนในชุมชนโดยการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การรณรงค์ ชี้ให้เห็นในชุมชน เห็นประโยชน์และความสำคัญของการทำประมงพื้นบ้าน ต้องทำให้การทำประมงพื้นบ้านมีความหมายต่อผู้ที่ จะเรียนรู้ เพื่อให้เกิดทัศนคติที่ดีต่อการทำประมงพื้นบ้านอันจะทำให้สนใจอยากเรียนรู้

อภิปรายผล

1. โปะะ เป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงวิถีคิดและความรู้ความเข้าใจในวิถีของธรรมชาติของชาวประมง พื้นบ้าน ที่ทำให้มนุษย์สามารถดำรงชีพอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างกลมกลืน สิ่งสำคัญที่สุดที่อยู่เบื้องหลัง การสร้างสรรค์เครื่องมือประมงพื้นบ้านที่เรียกว่าโปะ ก็คือวิถีคิดและภูมิปัญญาอันชาญฉลาดของชาวประมงพื้นบ้าน ซึ่งเกิดจากการรู้จักสังเกต การสังมประสบการณ์ รวมถึงองค์ความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติ โดยจะเห็นได้ว่าตั้งแต่ ขั้นตอนการวางกลไกของการจับปลาโดยใช้โปะ การเลือกวัสดุในการสร้างโปะ การสร้างโปะ การออกเรือเพื่อ จับปลาในโปะ เกิดขึ้นได้เพราะภูมิปัญญาที่มาจากความรู้ความเข้าใจในวิถีของธรรมชาติ นั่นคือการปรับตัว

การประกอบอาชีพให้สอดคล้องกับสภาพสังคมไปกับวิถีของธรรมชาติเพราะมนุษย์ต้องพึ่งพาธรรมชาติและจะอยู่รอดได้ก็เพราะธรรมชาติคงอยู่ โป๊ะเป็นตัวแทนของการทำประมงแบบมีสำนึก โดยคำนึงถึงอนาคตและความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติ ไม่มีการจับแบบไล่ล่าทำลายล้างโดยไม่คำนึงถึงผลเสียที่จะตามมา โป๊ะอยู่บนพื้นฐานของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติไว้ให้คนรุ่นต่อ ๆ ไป นอกจากนี้ความเชื่อเรื่องบุญกรรมก็มีส่วนในการทำโป๊ะ เพราะแม้การทำประมงจะหลีกเลี่ยงการฆ่าสัตว์ไม่ได้ แต่ชาวบ้านมีคติที่ว่า การสร้างเครื่องมือประมงแบบรอให้สัตว์น้ำว่ายเข้ามาติดเองนี้เป็นเรื่องของบุญกรรมหรือการหมั่นคอยช่วยของสัตว์น้ำตัวนั้น ๆ จึงทำให้มีเหตุต้องว่ายเข้าโป๊ะ ซึ่งต่างจากการใช้อวนลาก ปลาที่หลุดรอดไม่หลงเข้ามาในโป๊ะได้มีโอกาสเติบโตและขยายพันธุ์ต่อไปซึ่งจะส่งผลดีต่อการทำประมงในระยะยาว นอกจากนี้ ในอดีตจะมีการคัดปลาที่มีขนาดเล็กเกินไปโยนลงทะเลเรื่อย ๆ ระหว่างเรือแล่นกลับเข้าฝั่ง ซึ่งการทำเช่นนี้ก็เพื่อให้ลูกปลาได้มีโอกาสเติบโต

2. วิถีชีวิตของชาวประมงพื้นบ้านสะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับธรรมชาติ และมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ โดยความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์จะออกมาในรูปแบบความร่วมมือ ความสามัคคี ช่วยเหลือเกื้อกูลกันในการทำประมง เพราะการทำโป๊ะอาศัยการทำงานร่วมกัน ตั้งแต่การลงจัดหาอุปกรณ์ การลงมือสร้างโป๊ะ ไปจนถึงขั้นตอนการออกเรือจับปลาในโป๊ะ ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และธรรมชาตินั้น เป็นไปในแง่บวกของการดำเนินชีวิตและการทำประมงที่สอดคล้องกับวิถีแห่งธรรมชาติ อาทิ องค์ความรู้ต่าง ๆ เกี่ยวกับธรรมชาติที่ชาวประมงพื้นบ้านสั่งสมไว้ จนกระทั่งสามารถออกแบบโป๊ะซึ่งเป็นเครื่องมือประมงพื้นบ้าน ที่ต้องอาศัยภูมิรู้เกี่ยวกับธรรมชาติอย่างเป็นองค์รวม ทั้ง ดิน น้ำ ลม ธรรมชาติของสัตว์ทะเล ฯลฯ หรือการที่ชาวประมงจะออกเรือเพื่อไปจับปลาในโป๊ะก็ออกตามการขึ้นลงของน้ำในแต่ละวัน โดยจะออกไปจับปลาในโป๊ะในช่วงที่กระแสน้ำไหลลง นอกจากนี้ การทำความเข้าใจลักษณะนิสัยและธรรมชาติของปลา ก็เป็นเรื่องที่สำคัญ เพราะชาวประมงรู้ว่าปลาคือปลาที่มักจะว่ายเข้าหากินบริเวณใกล้ชายฝั่งเมื่อเวลาน้ำขึ้น และจะว่ายกลับลงทะเลพร้อม ๆ กับกระแสน้ำที่ไหลลง ดังนั้นการสร้างโป๊ะ จึงสร้างจากองค์ความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ ที่เข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติเป็นอย่างดี

ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และสิ่งเหนือธรรมชาติสะท้อนผ่านความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรมต่าง ๆ ของชาวประมงพื้นบ้านซึ่งมีผลต่อจิตใจของชาวประมงพื้นบ้าน ความเชื่อนี้เป็นตัวกำหนดพฤติกรรมต่าง ๆ เช่น ระวังเรื่องการพูดจา การบูชาสิ่งศักดิ์ จึงกล่าวได้ว่าอาชีพการทำประมงพื้นบ้านสะท้อนความสัมพันธ์ในสามรูปแบบดังกล่าวในแง่ความดีงามสอดคล้องกับงานวิจัยของ Pantawee (2001) เรื่อง การศึกษาพิธีกรรมท้องถิ่นในฐานะทุนทางวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชน: กรณีศึกษาพิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญอีสาน ที่อธิบายว่า คุณค่าของพิธีกรรมนั้นคือคุณค่าในตัวพิธีกรรมในฐานะสื่อและสัญลักษณ์ของความดีงาม

3. การสืบทอดภูมิปัญญาการทำประมงพื้นบ้านควรทำผ่านการศึกษาทั้งสามระบบ ได้แก่ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย การศึกษาในระบบโดยเฉพาะการศึกษาภาคบังคับที่จัดให้กับเยาวชนทุกคน เป็นการศึกษาที่เด็ก ๆ ทุกคนได้เรียน ควรจัดหลักสูตรท้องถิ่น ที่เหมาะสมกับพื้นฐานของชุมชนการศึกษา เน้นการเรียนรู้จากแหล่งวิถีชาวประมง เพื่อให้เห็นประโยชน์และเกิดทัศนคติที่ดีต่อการทำประมงพื้นบ้าน ควรบูรณาการสอดแทรกความรู้ต่าง ๆ เกี่ยวกับการทำประมงพื้นบ้านผ่านรายวิชาหรือกิจกรรมต่าง ๆ การศึกษานอกระบบควรส่งเสริมให้หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการให้ความรู้กับชาวประมงพื้นบ้าน เพื่อให้สามารถต่อยอดการทำประมงพื้นบ้านให้มั่นคงได้ เช่น ภาครัฐที่มีข้อมูลเชิงพื้นที่อยู่ควรนำข้อมูลที่มีมาพิจารณา ซึ่งจะก่อให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาและการบริหารจัดการด้านอื่น ๆ ที่เชื่อมโยง

สอดคล้องกันได้ดียิ่งขึ้น (Sunton, 2018) ความร่วมมือกันของทุกภาคส่วนในการสืบทอดหรือสนับสนุนกิจกรรมการเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์เป็นสิ่งสำคัญ สอดคล้องกับผลการวิจัย เรื่อง การพัฒนาทักษะการเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์แบบองค์รวมของผู้สูงอายุในชนบทไทยด้านการดูแลสุขภาพที่ระบุว่า ตัวบ่งชี้ความสำเร็จในการเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์ข้อหนึ่งคือ ความหลากหลาย ความแปลกใหม่ ภูมิปัญญาของชุมชนและการมีส่วนร่วม (Neelapaijit, Chantasorn and Nhusawi, 2017)

การศึกษายังเป็นกระบวนการเบ็ดเสร็จของความเจริญงอกงามและการปรับตัว ศูนย์กลางของกระบวนการนี้คือเด็กซึ่งต้องปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมที่ถูกควบคุมโดยวัฒนธรรม สังคม ภูมิประเทศ สภาพแวดล้อมฯ (George D, 1964) สอดคล้องกับรูปแบบการศึกษาตามอัธยาศัยที่เป็นการเรียนรู้ในวิถีชีวิต จึงควรสนับสนุนให้ผู้ปกครองเปิดโอกาสให้บุตรหลานได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการทำประมงของครอบครัวตั้งแต่เด็กเหมือนเช่นในอดีต เพื่อให้เห็นสิ่งที่พ่อแม่ทำ ได้เรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติจริง ซึ่งจะช่วยให้รู้สึกผูกพัน ตระหนักถึงรากเหง้าของตนเองและท้องถิ่นอันจะก่อให้เกิดการสืบทอดภูมิปัญญาและการทำประมงพื้นบ้านสืบต่อไป

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ควรศึกษาวิจัยการเปลี่ยนแปลงของวิถีชาวประมงพื้นบ้านที่ประกอบอาชีพการทำโป๊ะในมุมมองด้านเศรษฐกิจและสังคม

References

- Bootsan, Anukorn. (2011). **Teaching document “Fishing gear”** (เอกสารประกอบการสอนเครื่องมือประมง). Bangkok: Kasetsart University.
- Chan-o-cha, Prayut. (2015). **Kuenkwaamsukhaikhonnaichat** (คืนความสุขให้คนในชาติ). [television program]. Retrieved July 10, 2558 from television station.
- Chirawet, Surajit. (2008). **Maeklong’ s people** (คนแม่กลอง). (6th ed). Bangkok: Sor Asiaprees.
- Chirawet, Surajit., Interview, April 20, 2017.
- Department of Fisheries. (1997). **Definition and classification of fishing gear in Thailand** (คำนิยามและการจำแนกเครื่องมือประมงทะเลของไทย). Bangkok: department of Fisheries.
- Department of Non-Formal Education. (1995). **Non-Formal Education** (การศึกษาตามอัธยาศัย). Bangkok: Department of Non-Formal Education.
- Dulyapurk, Warantat., Professor at Kasetsart University. Interview, September 1, 2017
- Glinudom, Pratin., Fisherman. Interview, April 4, 2017.
- Jeuleang, Prateung. Fisherman, Interview, November 15, 2017.
- Kwanmuang, Pinmanee. (2014). Four Iddhippada: Path of accomplishment (หลักอิทธิบาท 4 : เส้นทางสู่ความสำเร็จ), **Journal of Industrial Education**, 13(3): 1-7.
- Kiatpaiboon, Nuttareeya. (2017). “**2030 Agenda for sustainbla development**” (เป้าหมายการพัฒนาการประมงอย่างยั่งยืนของไทยภายใต้วาระการพัฒนายั่งยืน พ.ศ. 2573). [Online]. Retrieve on March 3, 2018 from <https://www.fisheries.go.th/strategy/UserFiles/files/27-11-60.pdf>
- Kiatworraajaron, Phoomphat. Fisherman. Interview, February 1, 2017.
- Kiatworraajaron, Phattaranit. Fisherman. Interview, January 19, 2017.
- Kongraksaa, Phanuwat. Interview, February 18, 2017.
- Kongraksaa, Suphap. Interview, February 18, 2017.
- Leuangtong, Chalong. Fisherman. Interview, March 24, 2017.
- Lookrak, Manatsiri. (2000). **Local wisdom in sheashore fishery conservation : a case study of Lam Makam village, Kao Mikaew sub-district, Sikap district, Trang provine** (ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการทำประมงเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่ง กรณีศึกษาชุมชนประมงพื้นบ้าน บ้านแหลมมะขาม ตำบลเขาไม้แก้ว อำเภอสีเกา จังหวัดตรัง). Master 's dissertation, Chiangmai University, Chiangmai, Thailand.
- Nakkwantong, Tongyoo. Carpenter in Samutsongkram. Interview, April 20, 2017.
- Nasae, Banjong. et al. (2002). **Community resource management : case study of local fisherman community in South** (การจัดการทรัพยากรโดยชุมชน: กรณีศึกษาจากชุมชนชาวประมงพื้นบ้านภาคใต้). Songkla: Feuangfaaprinting.

- Neelapajit, Napasorn., Chantasorn, Narintra., and Nhusawi, Kamonrat. (2018). Development of holistic learning skills for older persons in rural area of Thailand: Physical health care dimension. (การพัฒนาทักษะการเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์แบบองค์รวมของผู้สูงอายุในชนบทไทย ด้านการดูแลสุขภาพ). **Veridian E-journal**. 11(2): 687-702.
- Nuamsiri, Wisoot. Interview, March 21, 2017.
- Office of the Royal Society. (2007). **"Know Conserve Thai language"** (รู้รักษ์ภาษาไทย). [Online]. Retrieved from <http://www.royin.go.th/>
- Pantawee, Nitinun. (2001). **A study of local rituals as cultural capital for community development: a case study of I-san Baisrisukwan ceremony** (การศึกษาพิธีกรรมท้องถิ่นในฐานะทุนทางวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชน: กรณีศึกษาพิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญอีสาน). Doctor's dissertation, Chulalongkorn University, Bangkok, Thailand.
- Panyakul, Viton. (2004). **Where is the fish lost ? : The cause and the effect of overfishing** (ปลาหายไปไหน : สาเหตุและผลกระทบจากการทำประมงเกินขีดจำกัด). Bangkok: Earth Net Foundation.
- Phatyingyai, Phaitoon. (1998). **Aesthetics: concept, theory and development** (สุนทรียศาสตร์ : แนวความคิด ทฤษฎีและการพัฒนา). Bangkok: Sarmathem.
- Office of the Royal Society. (2007). **"Know Conserve Thai language"** (รู้รักษ์ภาษาไทย). [Online]. Retrieved March 3, 2016 from <http://www.royin.go.th/>
- Plaainoi, Sombat. (1995). **Lunar system legend** (จันทร์คตินิยาย). Bangkok: Pimkam.
- Polkaew. Susheep., Interview, September 21, 2017.
- Ratchatahirun, Siriapha., Interview, March 8, 2017.
- Spindler, George D. (1964). **Education and Culture Anthropological Approaches**. New York: Holt, Rinchart and Winston.
- Sunton, Jittrapon. (2018). Land Use Change Analysis in Amphoe Muang Nakhon Pathom, Nakhon Pathom Province (การวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตอำเภอเมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐม), **Veridian E-journal**, 11(2): 82-95.
- The Royal Institue. (2003). **The Royal Institue Dictionary 1999** (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542). Bangkok: Naameebokks puplication.
- Wonggun. Phittaya. (2011). **Thai living: wisdom to the intregation of the community** (วิถีไทย: ภูมิปัญญาสู่ชุมชนบูรณาการ). Bangkok: Kreuakaainganwiteethai.